

Megyeri Anna

A zalaegerszegi Szentháromság kép

Társadalom- és művelődéstörténeti adatok egy szobor története kapcsán

Zalaegerszeg 2007-ben egy megújult látnivalóval gazdagodott. Eddig az öreg katolikus templom sarkában, a hatalmas hárs árnyékában megbúvó, mohával lepett szobrot 2006-ban restaurálták, a templom előtti tér központi helyére állították. Friss szépségével mindjárt méltónak találtatott arra, hogy egy idegenforgalmi kiadvány címlapjára kerüljön a 19. század elején emelt szoborcsoport. A Szentháromság szobor képe díszíti a Mária Magdolna Plébánia-templom 2007. évi falinaptárát is egy szép imádság kíséretében.

A Szentháromság tiszteletének 18. századi újra-élesztése Zala megyében Padányi Bíró Márton (1745–1762) veszprémi püspök nevéhez fűződik.¹ A jeles püspök annyira fontosnak tartotta, hogy a Szentháromság nehezen fölfogható jelentése, misztériuma a hívek számára átélhetővé váljék, hogy a szolgálatában álló faragóval méteresen nagyságú, hordozható Szentháromság szobrokat készíttetett, s arra kötelezte a plébániákat, hogy vásárolják meg azokat a hívek épülésére. Nagylelkűségét és elszántságát mutatta, hogy azok a plébániák, akik nem tudták megvenni a szobrot, azoknak maga készítette el. E szegény plébániák közé tartozott ekkor az egerszegi is. 1765-ben a város főbírójának számadásában olvasható egy 40 krajcáros tétel, amit azok számára fizettek ki, akik a „Szent Háromság képit [...] bévítették és ki hozták.”²

Így mutatta be a szűkölködő plébánia városát valamivel később Vályi András³ 1796-ban megjelent művében: „Szala Egerszeg. Magyar mező Város Szala Vármegyében, földesura a' Szombathelyi Püspökség [...] lakosai katolikusok, és kevés reformátusok, fekszik Szala vize mellett, hajdan köfállal, és vigyázó tornyokkal vala megerősítve; de az Ozmanoknak gyakorta meg újjított ostromlásaik által elpusztított. Itt vagyon a' Vármegye háza is, melly új épület, 's a' Városnak nem tsekély dísz szolgálta, és a' katonáknak nem régen építtetett szalások, Postája és Ispotállya is van. A' Sz. Magdalenának emlékezetére szenteltetett

templomot, mely két tornyokkal ékesítettett, Koller püspök építtette vala, és Czimbal nevű híres képiró által festette ki [...] Határbéli földgye [...] közép termékenységű, de mivel szőlő hegye, legelője, fája, makkja, 's a' Mester Embereknek jó keresettyek van, vagyonyaikat könnyel eladhattyák, 's több Országos Vásárjaiban sokan öszve gyülekeznek, fuhározással is kereshetnek, jó piatcozása is lévén, első Osztálybéli.”⁴

A leírás szinte visszarepít bennünket a Szentháromság szobor felállításának idejére, a város akkori látványát pedig jól illusztrálja a mellékelten bemutatott 1826 előtt keletkezett ólom nyomólemezzel⁵ készített városkép, melyen a kéttornyú templom környezetében felsejlik két szobor, a Szent Flórián és a Szentháromság sziluetdje is. (1. kép)

Zalaegerszeg lakói az 1800-as évek elején főként iparosok és földművesek voltak, köztük a végvári vitézek utódai, mellettük kevés számú kereskedő, valamint a megye hivatalainak működtetésre idetelepült hivatalviselők gyarapították számukat. 1785-ben a püspöki mezővárosnak 2714 lakosa volt, alig négy százalékuk nemes.⁶ Földesura a veszprémi, 1777-től a szombathelyi püspök volt. Ebben az időben a város vezetésében nagy számban képviseltették magukat az iparosok, köztük a csizmadiák, akik a céhek keretei között működtek.

A 18. század végén a korábbi kutatások szerint⁷ már hét céh működött Egerszegen, ezek száma csak kis mértékben változott az idők során. Legnépesebbek itt is a ruházati iparosok céhei voltak, a szűrszabóké, szabóké, a csizmadiáké. Az 1672-ben alakult csizmadia céh pecsétje 1718-ból maradt ránk.⁸ 1770-ben Zalaegerszegen 15 csizmadia élt. 1775-ben kapta privilégiumát Mária Teréziától a szabók céhe, mely már korábban is létezett. Az 1761 után, a Királyi Kancellária által kiadott új céhlevelek szabvány szerint készültek: egyöntetűen szabályozták a céhek vallási kötelezettségeit, első életét, az inas felvételt, a mesterjog elnyerését, a remeklést stb. Szabályozásukkal megpróbálták

korlátok közé szorítani a céhek esetleges visszaéléseit is. Néha több iparág egyesült ún. egyes céhekben. Szintén 1775-ben kapta privilégiumát „Zalaegerszegi Órás, Kovács, Lakatos, Bognár, Asztalos, Szijártó, Nyeregjártó, Esztergályos, Kötéljártó, Óveges és Pintér mesterek” céhe.⁹ A céhszabályzatok pontosan és szigorúan meghatározták azokat a normákat, melyekhez a céhtagok mindegyike köteles volt tartani magát. A céhek vezetői az általában egy évre megválasztott céhmesterek voltak. Pozíciójuk súlyát az a 19. századi, a novai céhnek másolt céhmesteri eskü¹⁰ is jelzi, mely egy a 18. század második feléből származó egerszegi szöveg átvétele: „...esküszöm az egy élő Istenre, telles szentháromságra; Boldogságos Szűz Máriára és Istennek minden Szentjeire: hogy ezen [...] érdemes czéh által, Czéhmasternek megválasztatván és hittel megerősítetvén, a nemes vármegye által kiadott minden czéh árticulusokat és redszabásokat [...] mindenkor tehetségemből mind magam megtartom és tellesítem, mind mások által megtartani és tellesítenni fogom, – az alattam lévő mester embereket, legényeket és inasokat jó rendben tartom, a kötelesegekből magukat hátra vonókat minden személy válogatás nélkül érdemek szerint a fentbeli rendtartások után büntettem, – a kezemre bízott pénzekről és egyéb cézt illető eszközökről és tárgyakról felelni fogok, azokra jó gondot viselek, semmit azokból mellékes utakon el nem harátsolok, hanem a köz jóra fordítandom, egy szóval a cézhet, jó példával, tanátsal és tettekkel vezérlem és kormányozom. Isten engem úgy segéljen [...]”

Az alapítvány

Horváth György csizmadia céhmester, a város bírása 1808-ban írott végrendeletében¹¹ fogalmazta meg azt az óhaját, hogy (2. kép) a városban egy újonnan épített, díszesen faragott Szentháromság kép készüljön. E végrendeletet annyira fontosnak tartották, hogy 1808. április 15-én feljegyezték a város jegyzőkönyvében is: „Bíró Úrnak végrendeletése az Város Archivumában tétetődött bé pötsét alatt.”¹² Felajánlásának köszönhetően jött létre egy alapítvány, melyet az akkori szóhasználattal „Szentháromság kép alap”-nak neveztek.¹³ Az ehhez hasonló alapítványok, létrehozói az alapító tőke adományozásával lehetővé tették jótékonyági intézmények, egy épület, történetünkben pedig egy szobor létrehozását, majd ők és a kurátorok a tőke folyamatos szaporításával szorgalmazták, hogy az életre hozott intézmény működjék: a későbbi felajánlásoknak köszönhetően a szakrális létesítmények, szobor, kápolna stb. karbantartásról is gondoskodni tudtak. A polgári kor előtt más fontos

szerepe is volt ezen alapoknak: alkalmanként kölcsönt is adhattak a „mássá”-ból a város megszorult polgárainak, erre Zalaegerszegen főként a gyakori tűzvészek miatt került sor. Vámos János 1810-ben kelt végrendeletében olvashatjuk, hogy lakóháza a múlt szerencsétlen tüzi veszedelemben elégett, 1812-ben megújított végrendeletében¹⁴ pedig adósságai közt íratta fel, hogy az „Ispital massájához Cartabianca szerint tartozom 50 forinttal.” E kölcsönre feltehetően háza újjáépítéséhez volt szüksége.

A végrendeletek készítői sok esetben a városi magisztrátusra bízta kegyes adományaik szétesztését. Németh István¹⁵ 1810 „karátson havának 11-dik napján.” „A Henyei hegyi kápolnájára Szent István tiszteletére” felesége halála után 90 forintot, „Szent Anna Asszony Kápolnájára, a Z. Egerszegi kápolnára is az szőlő hegyen”, a Z. Egerszegi kápolnára is az Kálváriára” 50-50 forintot, az „Egerszegi Ispitalra”¹⁶ és a „mostan újonnan föl állítandó Sz. Háromság Képére” jelentős összeget, 100-100 forintot, az „Egerszegi Házi Szegényeknek” 200 forintot rendelt. A Kálvária kápolnát a szűrszabók céhe, míg a Szent Anna kápolnát a vargák céhe építette a 19. század derekán.

Lestár Örzse¹⁷ 1810-ben a „jövendőbeli Sz. Háromság kőből föl állítandó képére” 6 forint kifizetését kérte. Bolla Julinka, Molnár József özvegye 1811-ben többek között Anna asszony kápolnájára és a Szt. Háromság Képire 10-10 forintot, a Henye hegyi Szt. István kápolnára 30, az Ispitára 20, valamint a Kálváriára 20 forintot hagyott.¹⁸

Ficzko Istvánné Herbszt Terézia¹⁹ 1811-ben szegény bűnös lelkéről „is megemlékezvén” így határozott: „az sümeghi P: Francziskánusoknál, az ottan levő Tsudálatos Szűz Mária képe előtt, megholt Édes Atyámért, Édes Anyámért, első uramért és magamért Sz: misékre hagyok 40 forintokat.” Valamint „Kis Czellebe az Tsudálatos Képhez Sz. Misékre 20 [...] Mária Czellebe is” 20 forintot, „az Zala Egerszegen újonnan föl építendő Sz. Háromság képére” 30 forintot, a „Bisztriciezi tsudálatos kép tiszteletére Sz. misékre”, valamint a „Zala Egerszegi Parochiális Sz. Templomba is Szt. misére” 20 forintot rendelt. 1811. november 15-én „N. Tóth Katalin a Zala Egerszeg mellett Gógán nevezetű malomban meg halálozott Molnár György Özvegye”²⁰ hosszasan, 14 pontba szedve diktálta kívánságait, mily módon osszák szét vagyonának kegyes és jótékony célra szánt részét. A „Zala Egerszegi Sz. Háromság újonnan föl állított képére 100 forintot, a Molnárók kápolnája előtt leendő kő keresztre 200 forintot hagyott hátra.”²¹ Hány Ruzsinka Szekeres Ádámné 1812-ben „az újonnan felül állított Sz. Háromság képére” „óh bancoban” 50 forintot rendelt.²²

Gothard János elszámolása

A Zala Megyei Levéltár őrzi a *Szentháromság kép* alap címet viselő dokumentumok csomóját.²³ Ez Gothard János csizmadia özvegyének, nemes Simonfy Borbálának a püspök földesúr úriszékéhez írt levelét, mellékletként egy lajstromot, férje elszámolásait és a kifizetéseket bizonyító számlákat tartalmazza. Gothard János a csizmadia céh mestere is volt, jómódú iparos. A „Zala Egerszeghi Sz:Háromsagh Képére tett ajándékoknak öszve irásarul szolló Lajstrom” 1810. december 25-én készült. A számadást 1821-ben, Gothard János halála után zárták le, de néhány későbbi, a szobor gondozásával, áthelyezésével kapcsolatos számla is fennmaradt.

1821. november 20-án Gothard János özvegye azért nyújtotta be férje számadását a városhoz, s írta folyamodványát az úriszékhez, hogy férje számadói munkáját a testület ítélje meg, s a hiányzó összeget fizessék ki számára. Kérését így indokolta: „Több ízben, magam emlékezem a Szentháromság bévételi kasszájában egy krajcár sem volt, kénytelen volt [a férje] a magáéból költeni, mert ha azt nem cselekedte volna, akkor a [szobor] felállításában a praetendált [mondott] summánál több kár történhetett volna. A kasszában semmi nem lévén, a magáét ki nem pótolhatta, el is halálozott.” Majd így folytatta: „a város elé terjesztett számadásomat kegyesen tekintse meg, annak valósága szerént a felesleg való kiadást mint saját pénzemet a számadónak fáradozásáért is járandó jutalombérrel együtt kegyesen az érdemes várostul megtéríttetni” rendelje.

Az özvegy állította tehát, hogy a kiadás és a bevétel megegyezett, a számadó a magáéból a kötelességen felül költött. Az elszámolásokat a város jegyzője is hitelesítette. Az uradalmi ügyész jogosnak tartotta a kérést: „Összevetvén a két summát, bizonyos volna az, hogy a számadó 39 forint 37 2/4 krajcárral többet költött, mint a bevétele volt”. Közölte a várossal, hogy tartozik Simonfy Borbálának, ezzel az ügyet elrendezték.

Az adományozók

A lajstrom belső lapján a következő, a mai fül számára különösen cirkalmasan hangzó cím szerepel: „Lajstrom! Azon Zala Egerszegzen ujjonnan föl állítandó Sz:Háromság képére, Keresztényi Hivek által áldozatul adott pénzeknek, mely Gothard János azon ájtatos ajándékoknak öszve szedésének be irasa és e képpen a Városi Tanács előtt számadásó végeth rendelietett.” A lista a város keresztény hívei által adományozott összegek nyilvántartása és elszámolása a városi tanács számára. Először az adományozók neve

és az összegek szerepelnek, ezeket összegezve Páslek András „curator” adta Gothard János számadása alá.

A Páslek András akkori városbíró aláírásával ellátott lajstromban olvashatjuk, hogy kik és mekkora összegeket ajánlottak fel a szobor elkészültéhez. Összesen 218 különböző nagyságú adomány szerepel a listán. Az első tételben a Gothard János kezeihez adott 14 forint 24 krajcár ajándékot írták fel, de 9 krajcár is már említésre méltó összegnek számított – egy használt kalendárium ára volt akkor²⁴ –, külön feljegyezték, bár az adakozó neve nélkül.

A lista áttekintésekor kitűnik, hogy a legtöbb pénzt a szobor felállítására a *csizmadia* céh adományozta. Persze adakozott a többi céh is, a városi magisztrátus, a városbírók, valamint maguk a csizmadia mesterek: Horváth József és Gyuk Imre 20-20 forintot, Páslek András 23 forintot adott. A *szűrszabó* céh, akiknek a Kálvária kápolna és környékének fenntartása is feladata volt, viszonylag keveset, csak 10 forintot adományozott, ugyanannyit, mint a patikárius úr. A *varga* céh szintén keveset, csak 7 forintot küldött, mert nekik is volt saját kápolnájuk, a Szent Anna kápolna az olai temetőkertben. A *molnár* céh a Nepomuki Szent Jánosról elnevezett kápolnájáról gondoskodott, mely a mai Zrínyi gimnázium helyén állt, s elpusztult az 1826-os tűzvészben.²⁵ Ők azonban mégis meglehetősen magas összeget adtak – „Molnároktul adatott 62 forint 52 krajcár” –, mert e céhbe több település jómódú molnárai tartoztak.²⁶

Az „Érdemes Nemes Váltómives Szabó” céh 50, az „Érdemes Bognár” céh két alkalommal 20 forintot, az „Érdemes takács” céh 41 forint 12 krajcárt, a *Nemes Lakatos* céh 20, a *Gerencsér* céh mindössze 9 forintot adományozott. Az adományozók listájából kitűnik tehát, hogy a városban 1808-1810 között kilenc céh járult hozzá a szobor felállításához, s eddigi kutatások nem ellenkeznek azzal a feltételezéssel, hogy ekkor a városban működő összes céh adakozott e kegyeletes célra.

A lajstrom egyik tétele így szól: „Csizmadia céh az ládábul adott 200 forintot.” A céh kasszájából másik két jelentős adomány is került a mesterek jelentősebb magánadományával mellett: 300 forint, valamint ó bankóban²⁷ 50 forint, valamint két kisebb összeg 6 forint 48 krajcár értékben.

Egy másik, a Zala Megyei Levéltárban²⁸ ez időben zajló kutatás érdekes nézőpontból világít rá a csizmadia gazdasági helyzetére, mely lehetővé tette számukra a kiemelkedő összegű felajánlásokat. Az ekkor zajló napóleoni háborúkkal kapcsolatos megrendelések jól jövedelmeztek számukra. 1809-ben a város csizmadiai a vármegyei nemesi felkelés résztvevői számára marhabőr csizmákat készítettek a megye megrendelésére. A levéltárban őrzött egyik számla szerint 7 1/2 forintot

fizettek egy csizmáért, s e csizmákból 1000 darabot kellett készíteniük. Az egyik korabeli fizetési meghagyás szerint „Horváth József és Páslek András Zala-egerszegi csizmadiák is a Megyebéli Lovas ezred számára készített 117 pár tehénbőr csizmáért 7 1/2 forintjával járandó 877 forintot és 30 krajcárt is Fatér Pál úr által az insurrectionnak cassájából való fizetése meghagyatik. Kiadatott Skublics Imre főjegyző által.” Az átvételt igazolták: Horváth József céhmester, Páslek András, Gothárd János és Szekeres Ádám.” E jeles férfiak közül írni csak Gothárd János tudott.

„Pörsölybül gyütt ajándék”, perselypézn átadása 10 alkalommal szerepel, összesen 73 forint 87 krajcár értékben. Az 1810 december 27-én átadott összeg ebből 50 forint volt. Maga a „Káplán úr” is nagy összeget, 200 forintot adományozott. Bálint László és Fábrián Ferenc csizmadiák 100-100 forintot, a vaspöri helységbeli Vizlendvay Erzsébet 50 forintot, Nagy Sándor 30 forintot adott. A Városi magisztrátus küldött 20 forintot, külön tételben szerepel, hogy a város erre a célra küldte Mihácsi Örzse büntetését is, Biro urtul 32 forintot. „Tek. Dervarics Antal vicebíró úr adott 20 forintot.” Kisebb összeggel szerepelnek még szakmájuk szerint megnevezett mesterek: Csácsi mészáros nem-es Pál [?]5, „Ácsmester” 1, „Szitás” 5, Belső Timár 50, Külső Timár 20, „Fésüs pénzből biro urtól” fel vett 36 forinttal szerepelt. Nemes Vida Jánosné 15, Lusztig Mátyás zsidó 5 forintot adott, a „Patikárius úr”, aki Adorján László, a Szentlélekről elnevezett gyógyszer-tár tulajdonosa volt ekkor, 10 forintot adományozott. A patika elődje 1768-ban nyílt meg az Óh patika névvel illetett, egykor a mai mozi épület mellett lévő utcácskában. Adorján patikárius 1798-ban a kvártélyház egyik helyiségében működtetette gyógyszer-tárát, ahonnan 1803-ban az ispita melletti saját házába költözött. A város második, a Szentháromságról elnevezett patikája 1814-ben kezdte meg működését.²⁹

A már említett végrendeletekben hagyományozott összegek közül az alábbiakat tüntették fel: „Fickó Istvánné hagyott testámentum szerint 30” forintot, „Gángol Éva massájából adatott 6 forintot, Tóth Éva Horváth Ferenc mesterné Testámentoma” szerint 40 forintot. Későbbi időpontban, 1816-ban jegyezték fel, hogy „Geszenhard Lajos javaibul adatott Sz.h. képére 23.53 forintot.”

A Szentháromság szobor körül végzett munkák költségei

A végső elszámolás szerint a szobor készítőjének, Zitterbarth József keszthelyi kőfaragónak három részletben 779, majd 500, végül 400 forintot, összesen 1679 forintot fizettek munkájáért. Kalmár György

rendeki mészégetőnek 64 köből mészért 160 forintot, a Keszthelyi útban tett költségekre és a szekereseknek 83 forintot. A Misik József lakatosnak „tett kontó” 60 forint volt, Grasser Ferencz ácslegény munkájáért a számadó fizetett 27 forint 30 krajcárt, Móhr Ferenc úrnak interes [kamat] fejében 17 forintot, Vulffslakner János kőműves mesternek 115, illetve 45 forintot fizettek. Összesen 13 tétel szerepel a lajstromban, köztük két tétel azt jegyzi fel, hogy a Bálint László [maga is csizmadia] úrtól kölcsönzött 300 forintot, valamint a Horváth Józseftől kölcsönzött 200 forintot is visszafizették, valamint a város „cassájába” is befizettek 100 forintot. Az összes költség ily módon 2786 forint 30 krajcár volt a kölcsönzött tételekkel együtt.

Majd a 14-20. tételben 670.33 forint részletezése következik: Pati János lakatosnak 1 forint 30 krajcárt, Szalay Istvánnak 1300 tégláért 26 forintot, Mohr Ferencnek „tserép” fejében 3 forint 24 krajcárt, Milkovits Mihály kőműves legénynek 45 krajcárt, Bessenyei Jánosnak, a város birájának 40 forintot, Herits Antalnak „capituli” [tőke] fejében 20 forintot, Lux Gábornak 900 „téglákért és forjáért” [azaz szállítáért] 21 forint 36 krajcárt fizettek.

A listához számlákat, bizonylatokat mellékeltek, amelyekben Gothard Jánost a „Városunkban ujjonnan föllállítandó Sz: Háromság képének szorgalmazója”-ként, egy másikon pedig a „Szentháromság kép szindikusa”-ként³⁰ nevezték meg. A számlákat Páslek András, vagy éppen Horváth Ferenc városbíró, mindketten csizmadia mesterek, esetenként Szöllőssy Károly, a város hites jegyzője, s az esküdtek látták el kézjegyükkel. Az iratsomóban szereplő bizonylatok egyike 1811. október 18-án kelt, melyben Gothard János, aki éppen akkor a csizmadia céh mestereként volt a „Szentháromság Kép” gondviselője Zitterbarth József keszthelyi kőfaragónak a szerződés szerinti árból 500 Ft-ot kifizetett. A bizonylaton olvasható a kőfaragó aláírása is. Ez a számla most a Göcseji Múzeum állandó kiállításában látható. Egy másik számla azt igazolja, hogy Gothard úr a felállításához szükséges kőműves munkáért 100 forintot kifizetett, ezt Horváth Ferenc városbíró és az esküdtek is ellenjegyezték.³¹ A következő, 1811. október 9-én hitelesített nyugta a szállítás költségeit írja le Páslek András városbíró kereszttel hitelesített aláírásával. Ezek szerint a „Keszthelyi Utban egy szekér elejbe vontatót” fogadtak, Keszthelytől Zalabérig fizettek 40 forintot, Zalabértől fogva Egerszegig ismét egy vontatónak fizettek 15, a város kocsisának úti költségre 5 forintot, N. Pápa Lászlónak 3 forintot, ezen két szekeresek utolsó útjukért, valamint előbb utazó szekereseknek 20 forintot fizettek, így összesen 83 forintba került a fuvar.

Az áldomás

1811 októberében elkészült a szobor, a város ezt áldomással ünnepelte meg. Ennek bizonyosága a Páslek András városbíró számadásai között³² megőrzött számla. E szerint 24 forint 12 krajcárt költöttek „azon alkalmatossággal, midőn Városunkban föl állított Sz:Háromság Képe, az Kő faragó Mester által végrehajtatott, mint áldomás fejében [...] Keő faragónak és Legényeiknek egy ebédet adván.” Az ebédhez felhasználtak 6 font marhahúst 4 forint 12 krajcár értékben (fontja 42 krajcár), egy hizlalt ludat 14 forintért, s egy hizlalt récét 6 forintért. „Hogy ezet a Város kasszájából az Városi Magisztrátusunk engedelmével ki fizetett legyen, azon ebédén mi is jelen lévén, mindenkoron megh ismerjük és fönt tisztelt Biró Urat enyirül megh nyugtatjuk”, tanúsította az elszámolás hitelességét 1811. október 23-án Antal Ferenc, a város bormestere és Szöllössy Károly jegyző.

Már a következő évben, 1812 júliusában írták azt a kontót, melyből kiderül, hogy Misik József „Lakatos Mester Ember” a következő munkákat tette: „Az Szent Háromság képnél Levő vas tábla ajtót újonnan ávét ablak táblákból csináltam, melly egyik táblájából el köllöt vágni és az másik táblához kötni ahoz csináltam 4 uj sarkokat és azokat az kübe bele véstem és csináltam, az Pasztokat hozzabrá csináltam egy uj Sub riglit és uj Két fordulora burétot Plét csináltam és föl szegeszttem, egy uj Slag Leisztnit is csináltam és fölszegeszttem.” Munkája bére 65 forint 30 krajcár volt. Horváth Ferenc, a város akkori bírása (nevét ő is kereszttel jelölte), valamint Hollossy Imre a város hites jegyzője megbízta Gothard Jánost „a Sz. Háromság képe Gondviselőjé”, hogy a munkát 5 forint 30 krajcár híján Ó bankóban fizesse ki. Eredetileg tehát vas tábla ajtóval ellátott kerítés vette körül a szobrot, igaz, hogy csak avittas ablaktáblákból készíttetre futotta.

Szentháromság szobrok a lélek megnyugtatására

A Szentháromság szobrokat gyakran a 18. század első felében dúló pestisjárványok után emelték ország-szerte. Szép példa erre az 1713-ban felállított községi Pestisszobornak³³ nevezett Szentháromság emlék, melyek háttérében ma a Ludwig Schöne tervezte, 1892-1894-ben épült templom látható. A szobor készítője Szervatius Leitner Ignác. A csavart barokk oszlop tetején ülő Atyaisten ölében a keresztre feszített Jézus. (Ez az ábrázolásmód a Kegyelem trónusa, (Gnadenstuhl) típusú alkotások közé sorolja a művet.) Az oszlop csigái között a Szentlélek galambja látható,

az oszlopon angyalkák serege. A tagolt posztamensen a kiugratott pillérsarkokon négy szent szobra áll.

Tóth G. Péter a szoborállítások indítékait is vizsgáló, „Félelem és rettegés a pestistől” című tanulmányának mellékletében száztizenkét 1616 és 1887 között felállított, valamint egy 20. század eleji Szentháromság szobrot vett számba az 1990-ben kiadott országos műemlékjegyzék alapján.³⁴ A legújabb jegyzék zalai kötetében³⁵ mindössze hét műemlékként nyilvántartott Szentháromság szobor szerepel. A zalaszentgróti 1767-ben a Batthyány család állította, a keszthelyit gr. Festetics Pál 1770-ben, a pákai és a zalabéri 1790 körül készült, utóbbi zalabéri Horváth Nepomuki Jánosnak köszönhetően. A nagykanizsai Inkey család 1758-ban készítette. Lentiben 1755-ben állították Schmidt Ferenc József,³⁶ veszprémi kőfaragó mester alkotását, az ívháromszögű talapzaton álló volutás, füzérszemes posztamensen álló gúla alakú oszlop tetejére helyezett Szentháromsággal. A keszthelyi szobrot feltehetően Thomas Naderer, szintén a keszthelyi céh kőfaragó mestere alkotta Mária megkoronázását örökítve meg. A mai Zalában csupán ezen, az eredetileg a város piactéren álló emlék talapzatának párkányán kaptak helyet Szent Flórián mellett a kimondottan a pestis ellen védő szentek, mint Szent Sebestyén és Szent Rókus.³⁷ Figyelemre méltó azonban, hogy Sebestyént a keszthelyi kőfaragók, Rókus pedig a keszthelyi kőművesek választották patrónusukul.³⁸ A zalaszentgróti Szentháromság szobor háromszög alaprajzú talapzaton áll, mindhárom oldalán latin vésett feliratok olvashatók, a volutás posztamens párkányán három térdeplő angyal kapott helyet. A középső pillér tetején a Szentháromságot hasonló ikonográfiai programmal ábrázolták, mint a zalaegerszegi, a műemlékjegyzék szerint az 1943-ban rekonstruált új tartópillér is hasonló a megyeszékhelyihez.

A pákai szobor magas posztamensén a négy evangélista apró figurája, a zalabéri Szentháromság pillére mellett külön talapzaton két attribútum nélkül ábrázolt nőalak áll. Feltehetően szintén a keszthelyi műhely alkotása az Atyát és Fiút álló helyzetben ábrázoló szép, mozgalmas kompozíció. (3. kép)

A nagykanizsai Szentháromság szobrot, a megye leggazdagabb szobrát Inkey Boldizsár földesúr, akinek magának különös életmódja miatt is nagy szüksége volt az égi kegyelemre, faragtatta grázi mesterekkel 1758-ban.³⁹ Mintaképe Kostyál László⁴⁰ szerint a veszprémi Szentháromság szobor lehetett, mely a püspöki palota előtt hirdette az égi hatalom mindenhatóságát, s erősítette a Biró Márton püspök ösztönzésére felvirágzó Szentháromság kultuszt.⁴¹ A kanizsai szobor (4. kép) eredetileg a piactéren, majd 1869-től az Eötvös téren, most a Kossuth téren áll. A szobor barokk pompáját gazdag aranyozással is hangsú-

lyozták. Oszlopának felső részén látható a Szentháromság csoport puttókkal, középtűt a Szentlélek glóriával övezett galambja, középső párkányán a hódoló Szűzanya. A posztamensen, a párkány alatt az Inkey címer és 1873-as évszám, egy felújítás dátuma látható. Az oszlop körül külön állványokon életnagyságúnál nagyobb figurák állnak: Szent Antal a kis Jézussal, Szent László, a koronáját Máriának felajánló Szent István, Szent Imre és Keresztelő Szent János.

A megyében azonban jóval több, műemlékként nem jegyzett, később felállított Szentháromság szobor van, melyek kultúrtörténeti, vallási szempontból legalább olyan értékesek. 2003-ban mintaszerűen restaurálták a festett gyenesdiási szobrot. Széll Anna adományából készült 1902-ben, készítője Knustig Imre keszthelyi kőfaragó mester volt.⁴² A Pölöskén az 1920-as években állítottak szobrot egy Amerikába kivándorolt család kívánságára és pénzküldeményéből. Még későbbi a bucsuszentlászlói templom előtt álló szobor a következő felirattal: AZ EGY IGAZ ISTENT A SZENTHÁROMSÁGBAN. A SZENTHÁROMSÁGOT AZ EGY IGAZ ISTENBEN. JÖJJETEK IMÁDJUK 1942.⁴³

A zalaegerszegi Szentháromság szobor

A zalaegerszegi szobrot feltehetően a vallásgyakorlásban buzgó katolikus hívek igénye mellett a céhek vezetőinek, akik akkor a mezőváros irányítói is voltak, kezdeményezésére állították. A vallásos érzület mellett főként a csizmadiák számára lehetett fontos a szobor reprezentációs értéke, hiszen bizonyára köztudott volt a városban, hogy milyen áldozatot vállaltak az adakozás s a munkálatok során.

Érdekes összefüggésre lettem figyelmes Lendvai Anna, a nagykanizsai céhekről írt tanulmányában.⁴⁴ A nagykanizsai csizmadiák 1699-ben, akik „nem akarván tellességgel csak ugy himpellérül lennyi és igazságtalanul élnyi ... Articulust kívánnak és kérnek...” Céhszabályzatukat a zalaegerszegi csizmadiáktól kölcsönözték, akik Körmeny városától kapták 1648-ban. Számukra pedig a 25 artikulusból álló szabályzatot 1628-ban a pozsonyi céh küldte meg. Az artikulus kölcsönzése nem volt olcsó multság. A szabómesterek például négyszáz forintot fizettek az övékért Csáktornyan. A zalaegerszegi csizmadiák viszont árusítási kedvezmény fejében adták át szerzett privilégiumukat a Kanizsaiaknak. Azt kérték csupán, hogy a kanizsai vásárokon kevesebb helypénzt kelljen fizetniük. Feltehetően hosszú évek múltán is jártak Kanizsára vásárolni, ahol megcsodálhatták az eredetileg a piactéren felállított pompás szobrot. Az egerszegi csizmadiák is szükségét érezhették annak, hogy az ő városukban is álljon egy, a Szentháromság egységét

hirdető, a hívőket a vallásgyakorlásra ösztönző, védelmező, a szemnek is szép alkotás, méghozzá a zalaegerszegi fára templom közelében, a piactéren. Talán nem véletlen, hogy a zalaegerszegi megrendelők a két apostol, Péter és Pál mellett Szent Istvánt és Szent Imrét választották az általuk készített szobor mellékalakjául, igaz, az ember nagyságúnál jóval kisebb méretben.

A Szentháromság szoborcsoport (5. kép) négyzet alaprajzú talapzaton helyezkedik el, melynek sarkait ívelt, tagolt kiképzésű voluták díszítik. A középső, kimagasodó pillérén szalagkeretes tükör, benne fent félköríves napszimbólum. Felette kiszélesedő, többszörösen tagolt oldalú, csigavonallal kiemelt párkányzaton baloldalt az Atyaisten foglal helyet, jobbában jellegzetes tagolt, liliomos végű jogar, feje mögött háromszög alakú dicsfény. Középen glóbusz, jobboldalt a Fiúisten trónol, jobb lábát a glóbuszon nyugtatva, kezében attribútuma, a kereszt. Kézfejen jól láthatók sebei. Kettejük fölött lebeg a Szentlélek galamb alakjában, csoportjukat dicsfény aranyozott sugarai veszik körül.⁴⁵ (6. kép) A talapzaton, a pillér előtt Maria Immaculata bájos alakja, amint lábával a földgömbre tekeredő kígyóra tapos. Két kezét melle előtt imára illeszti, feje felett aranyozott csillagokból álló szűzi glória. (7. kép) A két homlokzati sarokpilléren Szent István az országalmával, valamint Szent Imre a liliummal, mindkettő barokk viseletben, csizmában, zsinóros övvel díszített mentében, vállukon köpönyeg, fejükön zárt korona. A másik két pilléren két apostol alak áll: a tonzúras Szent Pétert (8. kép) mellkasa előtt tartott baljában két kulccsal, jobbában csukott könyvvel, a szakállas, dús fürtökkel ékes Szent Pált pedig karddal, kivégzésének eszközével, kezében könyvvel ábrázolta a kőfaragó. (9. kép)

Mellettük két oldalt a mester kedvelt puttói foglalnak helyet, kezükben bőségszarú formájú gertyatartóval. Eszes Lászlótól tudjuk, hogy a keszthelyi temetőben látható Peter Eichner sírjele, melyet Zitterbarth József 1810-ben állította apósa számára. Az obelisztk tövében a Szentháromság szobron látható angyalokhoz hasonlóak csücsülnek, de a gazdag szépségű temetőben sétálva magunk is több alkotáson fedezhetünk fel hasonlóságot, magán Zitterbarth József síremlékén is.

Egy korábbi szobor a templom környezetében: Szent Flórián

A Szentháromság kép állításának idején egy másik szent szobra is állt már a templom közelében. (10. kép) A napjainkban a templomhajó külső, északi oldala előtt látható, valamikor a mai Kossuth utca északi tengelyében álló Szent Flóriánt,⁴⁶ melynek kultusza és

tisztelete osztrák és német hatásra lett népszerű hazánkban. A térre került szoboralakot talán a veszprémi püspök segítségével, vagy szintén valamelyik céh kezdeményezésére, közadakozásból állíthatták, hiszen a céhek gondoskodtak a városban a tűzoltó szerek őrzéséről és jó karban tartásáról is.

A szobor állításának pontos ideje nem ismert. A város első, vaskos jegyzőkönyvében a városbírói kiadások 1765. évi elszámolásában szeptember 3-án kifestéséről írtak: „mikor a Szent Flórián képe főtettetett egy hétig itt lévén a főtstó ávagy kép iro lett költségh reája 1.40 forint.” E szerint színesre festették a szobrot,⁴⁷ melynek hangsúlyos, ívelt posztamentumát voluta díszíti, latin nyelvű, vésett felírata ma már alig olvasható: „[...] terrore presl / [Li]bentes Veri ExtrVVnt. Honorl DIV. Floriani / FestVM VoVentes / [Per] Annos s[e]qVentes. Alatta talán az évszám és az állíttató neve szerepelhetett. (11. kép) A felirat tanúsága szerint a tűztől rettegők jó szívvel állíttatták, a dicső Flórián tiszteletére, [védelemül] az eljövendő évekre.⁴⁸

A római légiós ruhában, lobogó köpönyegben ábrázolt mártírrá lett egykori római tisztviselő egyik kezében földre támasztott zászlót fog, a másikkal egy cseberből a lábánál álló kis ház égő lángjait oltja, arc kifejezése meglehetősen bánatos.

A szent közbenjárása pedig nagyon fontos volt a város lakói számára. 1761-ben a főbírói számadásban jegyezték fel, hogy a nemes vármegye kedvezett az „égett embereknek” a conscriptio szerint, azaz adókedvezményt kaptak, „minthogy az város Istennek látogatásából elégett.” Korábban, de később is pusztítottak tüzek a városban.⁴⁹ Lehetséges, hogy a szoborállítás éve is 1765. Csak azért nem szól róla a városi jegyzőkönyv, mert költségeit nem a város, hanem feltehetően a céhek viselték, akárcsak a Szentháromság szobor esetében. Ekkorra már felépült a kéttornyú, tekintélyes méretű templom is, melynek felszerelésére szintén sokat áldozott a város.

A festés időpontja érdekes módon megegyezik a Kálvária temetőben álló nagy kereszt⁵⁰ állításának időpontjával, melyet Eszes László a mellette álló két, magas talapzatra helyezett Szent János evangélista és Máter dolorosa szoborral szintén a keszthelyi kőfaragó műhely alkotásaként tart számon.⁵¹ (12. kép)

Horváth Bognár Ruzsinka 1813-ban kelt végrendeletében több kegyes adománya mellett „Szent Flórián képének reparatiójára” 25 forintot hagyott.⁵² Olyannyira tisztelték Flóriánt, hogy a város zászlajára is az ő alakja került. A közgyűlési jegyzőkönyvben feljegyezték, hogy a zászlót, melyet a templomban tartottak, akárcsak a céhzászlókat, 1823-ban újra kellett készíteni „egyik részén vagyis felén Mária Magdolna másikon Flórián Szentek Ki rajzoló képjeivel.”⁵³

Érdekes azonban, hogy az utolsó nagyobb, 1826-os

tűzvész után készült térképén Póka Antal vármegyei földmérő precízen megjelölt két barokk szobrot, jelmagyarazatot is készített a Kaszaháza előtt az út mentén álló Nepomuki Szent János valamint a Szentháromság szoborhoz, de az általunk ismert Flóriánt nem jelezte. Talán megnévezte rá a tűz két alkalommal is támadó, szörnyű pusztítása miatt.

A város lakói azonban továbbra is gondoskodtak a szoborról. Gothard János özvegye, nemes Simonfy Borbála⁵⁴ először 1828-ban írt, majd 1840-ben, halála évében megerősített végrendeletében a Szent Flórián szoborra is gondolt. A Vár Allai utcában lévő nemrégiben csináltatott kőházának eladásából származó 300 forint kiadásáról a következőképpen rendelkezett: „Az alább megnevezett helyekre és hasznos Intézetekre” „ekképpen osztassanak ki”: Szent Anna Kápolnájára, s annak karbantartására 100, az „Isptál Templomban” olajra 100, „Szent háromság Kép reparatiójára”, Sz: Flórián képére, „Szent József Képéhez is az Piatzon” 20-20 forintot.⁵⁵

Simonfy Borbála a templom elégett tornyában elpusztultak helyett beszerzendő új harangokra is rendelt pénzt. A harangokat Győrött öntették 1827-ben, közülük az egyik 18 mázsásat Szent Flórián tiszteletére, a másik 10 mázsás 42 fontos harangot a Szentháromság tiszteletére szentelték.⁵⁶

Zitterbarth József keszthelyi kőfaragó és zalaegerszegi munkái

Zitterbarth József (1761-1831) neve Joseph Zitterbarként 1796. augusztus 16-án szerepel először a keszthelyi ács, kőműves, kőfaragó és cserepes céh irataiban.⁵⁷ Egyik könyvben az 1786 és 1828 közötti befizetéseket jegyezték fel, a másik az 1752-1849 között írott legényszerződési lajstrom. Eszes László szerint⁵⁸ az Esterházyak birtokáról, feltehetően Kismartonból került Keszthelyre, ahol már neves kőfaragó céh működött a Festetics családnak és a Keszthely környéki homokkőbányáknak köszönhetően. A sárgába hajló világosszürke színben előforduló követ hatalmas tömbökben fejtették. A finomszemcsés kvarcos kő jó minőségű, kemény, de könnyen hasítható, kitűnően tűri az idő viszontagságait.⁵⁹

Eszes László mintegy száz munkáját vette számba, út menti és templomkerti keresztet, valamint sírkeresztet. Zitterbarth József sokat dolgozott Festetics György kastélyának 1792-1800 közötti átalakításakor is. Ajtó és ablakkereteket, kutakat, párkányokat faragott, ő rakta le a kastély Helikon Könyvtárának kőpadlóját, melyet Bécsből hozattak.⁶⁰ A tomaji Szent Anna kápolna előtt álló templomkeresztet 1810-ben készítette, a rezi országúton álló út menti keresztet 1819-ben állították fel.

Az ő munkája lehet Zalaegerszegen az olai úti temető két szép, szintén az 1800-as évek elején készült síremléke is, mely a varga céh által fenntartott kápolna temetőjében vigyázza két németajkú iparos nyugodalmát. Az egyikük (Eszes munkájában nem méltatta figyelemre) 1800-ban készült, Johannes Keller iparos sírköve. (13. kép) A sírkő alacsony posztamensen áll, erősen ívelt, alja egyenesen szűkül, majd volutás, ívelt kiképzéssel kapcsolódik hozzá a kereszt Krisztus alakjával. Alatta gombokkal felerősített drapéria függ ívelten a vésett szöveg fölé és a kő oldalán.

A másik díszesebb, évszám nélkül álló sírjelet Anna Blanrin állíttatta férjének, ma kopott mázolásával szomorú látványt nyújt. (14. kép) Lant alakú homlokoldalán látható relief alapján – a Fájdalmas Anya szívében törrel – Eszes az 1820-as évek elejére datálta. Az alak fölött egy kisebb méretű korpusz, a kereszt felső és alsó szárainak végeire pedig három szárnyas angyalfejet faragott a mester vagy segédje, a kő aljára pedig koponyát és lábszárcsontokat illesztett.⁶¹ Rokonaikat szintén megtalálhatjuk a keszthelyi, az előző rokonát pedig a sümegi temetőben is.

Gothard János sírköve a Kálvária temetőben

Simofy Borbála, a jómódú özvegy férjének, Gothard Jánosnak saját végrendeletében⁶² is megfogalmazott óhajára különlegesen szép sírkövet (15. kép) állíttatott a Kálvária temetőben. A síremléket a Szentháromság szobor készítőjéről, Zitterbarth mestertől rendelte.⁶³ A vörös mészkőből faragott sírkő háromszorosan tagolt, felső részén ívelt oldalú, kétoldalt nagy meanderrel hangsúlyozott talapzata előtt koponya látható két keresztbetett lábszárcsonttal. A posztamens feletti lant alak első oldalán Maria Immaculata domborművű alakja (16. kép) köré rendezett feliratok olvashatók: **ÖRÖK EMLÉKEZET / GOTHARD JÁNOS / EZER = / = NYOLTZ SZÁZ / HUSZON EGYBEN / TÖLTÖTT HATSZOR = / = TIZET ÉLTE IDEJÉBEN / FEBRUARIUSNAK = / = HUSZ 5 ÖTÖIKÉBEN / MEGHALTT NYUGODJÉK = / = ÖRÖK DICSŐSÉGBEN / SIMONFY BORBÁLA = / = JÁSZ ÖZVEGYSÉGBEN TETTE E SIR FÖLÉ = / = IDVEZÜLJEN ÁMEN.** Felette kereszt a megfeszített Krisztussal. A kereszt tetején három bánatos arckifejezésű szárnyas angyalfej zárja a kompozíciót. (17. kép)

Simofy Borbála 1828-ban kelt végrendeletében így fogalmazott: „Hahogy a 'Felséges Úr Istennek úgy tetszik, halálom történik, az én holt tetemim boldogult férjem Gothard János hamvai mellé az Egerszeghegyi Kálvária kerítésébe, ahol már a helyet is meg

vásároltam, tétessenek, és temetessen el tisztességesen.” Erre 1840-ben történt halála után bizonyára sor került. Ma a sírkő a Kálvária temetőben áll, emléket állítva a házaspárnak, bár holt tetemeik már porrá váltak az anyafölddel egyesülve.

A csácsi hegyi kereszt Gothard János emlékére

Szintén a Szentháromság alap kezelője, Gothard János emlékére állíttatta Simofy Borbála a csácsi hegyen található lant alakú keresztet is (18. kép), mely egyben az arra járók lelki töltekezését is szolgálta.⁶⁴ Borbála asszony Gothard János második felesége volt. Férje végrendeletéből ismerhető, hogy közös gyermekeiket 1814-ben elvette az úr,⁶⁵ így a buzgó vallásgyakorlat, majd férje emlékének ápolása nyújthatott vigasztalást számára. Már 1827-ben készült, 1828-ban módosított végrendeletében⁶⁶ megfogalmazta, hogy a „csácsi hegyen szőlőmnél éppen a Hárs fa helyére egy hasonló Kő Kereszt mint az Egerszegi Kálváriában fekvő férjemnek a sirja fölött vagon, az én javaimbul csináltasson emlékezet okáért.”

A mészkö kereszt vésett feliratát a Mária relief két oldalára helyezték el. **„TEKÉNTS / BÜNÖS / EZEN KE = / RESZTRE / AKKOR JUT / TE NÉKED / ESZ = / EDBE / KRISZTUS JÉZUS / KÉNSZEN = / VEDÉSE / MELLYET / ÖRÖK / EMLÉKÜL / TÉTETTE / A GOTHÁRT JÁNOSNAK / ÖZVEGYE / NEMES SIMONFY BORBÁLA / A MEGTÉRŐKNEK SZÁMÁRA / MÁRTZIUS 19 NAPJÁN / 1831-dik ESZTEN:”⁶⁷**

A keresztől és annak készítéséről a Simofy Borbála akaratáról rendelkező „Csácsi kereszt alap” címet viselő levélből is tudhatunk, sajnos a kőfaragó nevét itt sem említik. A „Szent Keresztet” éppen „Szent Eörszébet napján” állíttatta főtisztelendő Csillagh Adrián helybeli plébános adminisztrátor jóváhagyásával. Főtisztelendő Szentiványi Eöspörös úr fel szentelte számos népek megjelenésekkel.”

Akkor ugyan nem tellett tőle több, de „most” a Szent Kereszt mellé újabb szobrok állítását rendelte: „jobbrul Szent Joachim B. Szűz Máriának Atyja és balrul Sz. József Szűz Mária jegyessének képjeiket is helyeztettem már magamnak előre eltökélt jó szándékból, az Érdemes Csácsi Helység lakóainak vigasztalásárokra, különben pedig a Krisztus Jézusnak Keserves Kinszenvedése emlékezetére, a Boldogságos Szűz Máriának Szive fájdalmára, a Purgatóriumban szenvedő lelkekért és megtérő bűnösökért Esztendőnként mondandó Szent Mise Szolgáltatás érdemében azon Szent Keresztnak és a mellé helyeztetett, s rövid idő múlva hasonló márványszín formába kifüstendő Két Emlék Köveknek gond-

viselését az érdeemes Csácsi Helységre bízom, s őket a Krisztus szeretetére megkérem, legyenek azon Szent Képek gondviselői melyek eránt örökös fundációt teszek.”

A felajánlott összeget és kamatait az örökhatározat szerint évenként virág pénteken,⁶⁸ a csácsi hegyi kápolnában tartandó énekes öreg misék szolgáltatására kellett fordítani, valamint annak adni, aki évente „virág péntek előtt való napokban azon képeket elkészíti, ki tisztogatja.” Az alapítványtevő gondolt a „Szent emlék képek” jó karban tartására, mert meghagyta: „ha meg kopik, kifestessék és kiaranyoztassák”. Kedves szöveg szerepel a záradékban, mely megszabja, hogy az alapító levél három példázatban [példányban] készüljön, a „Főtisztelendő Csácsi Administrator”, „Érdeemes Csácsi Helység”, valamint „Zalaegerszeg város” számára, „Mivel mignem a Csácsi hegy fönt áll, abban Egerszegi lakosok szőlőket bírn meg nem szűnnek.” Az alapító okiratot Dömötör János, a város hites jegyzője írta 1833. április 13-án. Nemes Simonfy Borbála asszony kézjegyét ugyancsak keresztvonással tette.

Csillagh Adriánnak, a csácsi plébánia adminisztrátorának feljegyzése 1840-ből azt bizonyítja, hogy nem volt mindig problémamentes a hagyatékot tevők kívánságának teljesítése. A végrendelet végrehajtásakor keletkezett iratok között⁶⁹ megőrzött nyugta írója kijelentette, hogy az uradalom részére hagyott 5 forintokat váltóban átvette. Majd kifejtette, hogy a végrendelet szerint a képekre hagyott 50 „ezüst foréntokról semmit nem tud az Uradalmi Kormányzó, sem pedig a hegy helységbéli, de nem is hagyatik megnevezettetni az Apát-Uraság vagy helység számadással, hanem amidőn a Mastansági Magyar Országunk Primása vizsgálván Püspökségében a Plébániakat, szintén a föllebb ki tett ok adatott feleletől, melyre azt mondotta, ha el romlanak a kereszték, hozassa bé az Uraság, ennek következtében a Földes Uraság parantsol az ő földjén, de Istenben boldogult N. Simonfi Borbála nem, nem is vétetik fel semmi rendölése a Képek vagy Kereszt eránt, hanem még az meg tétetik, hogy a Hegyben a Kápolna előtt álló kereszt mellé álléttatnak minden ketelesség nélkül.”

Közben bizonyára tisztázódott a félreértés, ami e szigorú sorok írására készítette az adminisztrátor urat. Feltehetően tájékoztatták őt az alapítványról, mert a kereszt a mai napon is a rendelt helyen áll. Sajnos a mellé állított két őriző szobor, Joachim és József alakja teljesen elenyésztek, csak a talapzatuk látható a feliratokkal. A két újabb szobor bizonyára rosszabb minőségű kőből készült, így nem tudtak ellenállni az időjárás viszontagságainak. A kereszt valóban nagyon hasonlít Gothard János sírkövére, feltehetően ez is Zitterbarth József munkája, aki az állítás évében, 1831-

ben hunyt el, de legalább is a keszthelyi kőfaragó műhelyben készülhetett. A keresztben itt is láthatók a bájos angyalfejek, az alsó posztamens közepén a koponya a lábszárcsontokkal, valamint Mária alakja, akinek arcát elkoptatta az idő; a kereszt tetején kandikáló egyik putton is elveszett.

A Szentháromság szobor és környezete 1818-2006 között

A Szentháromság kép alap irataiban fennmarat ún. „Nyúl[g] levél” szerint 1818-ban a szobor kerítésének ajtaját már javítani kellett, 90 krajcárt fizettek érte. „Akit hozza dolgoztam az ajtajának sorkait és pliót kellett reperányi”, írta valaki Pati János lakatos helyett, aki az Mp [Manu propria, azaz saját kezűleg] rövidítés fölé keresztet rajzolt.

A következő évben már a kerítés is javításra szorult, erről egy apró „Q[u]itentia”[nyugta] tanúskodik, melyet Tóth József, a város hites nótáriusa igazolt. E szerint Milkoviny Mihály kőműves legény Gothard Jánostól 45 krajcárt vett fel a „Sz. Háromság Kapuja körüli reparációért”. A legény így fogalmazott: „a kerítésében lévő köveket, melyek dülőben voltak, föll igazótottam”.

1839-ben nagyobb javítási munkát végeztek a szobron. Járum Ferenc⁷⁰ lakatos mester jegyzéke⁷¹ a „Szent Háromság Képének felállítása alkalmával” szükséges lakatos munkákat és költségeit sorolta fel: az „állásokhoz” szükséges 8 kötő vasat megigazította, a kép lebontásához a vaskapesokat kiszedte, azután azokat összeigazította. Öt kapesot csinált a város vasából a kép alá, „sín darabokat”, ezeket önnal beöntötte, szintén a város önjából. Arról is árulkodik a számla, hogy továbbra is a város gondoskodott a szobor gondozásáról.

Az ehhez hasonló, időnként szükséges javításokra használhatták azt a 20 forintot is, melyet Kultsár Katalin, Farkas János özvegye 1845-ben végrendeletében a „városban lévő Szent Háromság képének reparatiojára” hagyott.⁷²

1866-ban „A templom és plébánia lak körüli térség kerítés alá vétele, és annak fákkal beöltetése kívántatott”, írta költségkimutatása címe alatt Tivolt Ferenc ácsmester, ekkor városbíró, akinek kimutatásai mellett számlák is maradtak fenn.⁷³ A szükséges 103 forint 82 krajcár költséget adakozás útján befolyt összegből (31 forint), Berken Kálmán végrendeleti hagyatékából (6 forint), a templom kerületén termett fák eladásából (2 forint), de legnagyobb részt a városi tanács pénztárából fedezték (50 forint). A „több rendbéli büntetésekből befolyt” összeget (12 forint 82 krajcár) is e jótékony célú munkára fordították. A körmendi kertésznek fizettek a fákért, 9 gyertyánért 2 forint 25

krajcárt és 10 platánért 7 forint 50 krajcárt, valamint az ácsmunkáért – a léc és nyírfa Stáketta [léckerítés] elkészítéséért Tivolt Ferencnek 72 forint 87 krajcárt. A kertészek, Finszter Ferenc és Hár György hét napon át dolgoztak, munkájukat rabok segítették, kiknek számára Baksai Ádámtól vásároltak 2 akó bort 8 forint értékben.

1887-ben Hidasy Kornél (1882-1900) szombathelyi püspök és a város közötti, a regalé jog eladását tárgyaló szerződés⁷⁴ a vásártartási és helypénzszedési szabadalom átadásáról szóló fejezeteiben szól arról, hogy a „kath. vallásnak szentegyháza körüli” térséget, „mely a legrégibb időkben temető volt”, védeni kell a városok zajától.

A templom körüli teret már bekerítették, s így elzárták a közforgalom elől. Megegyeztek abban, hogy a szentegyház körüli „díszes tér” kerítését a város karbantartja, s azon bárminemű építkezést a kegyúr engedélye nélkül nem folytat. Ez a kerítés a templomtól az egyemeletes barokk plébánia épületig húzódott, s közvetlenül előtte állt középpűt a Szentháromság szobor. (19. kép) Szentmihályi Imre, a múzeum akkori igazgatója 1959-1960-ban egy csatornázásnak köszönhetően fontos régészeti megfigyeléseket végezhetett a templomtól délre, a templom és a plébánia közötti területen. Az ott ásott csatornaárokban végig sírok kerültek elő, majd egy kör alakú, nagyméretű, újkori téglából kirakott alapozásra, vélhetően a Szentháromság szobor régi alapjaira bukkantak.⁷⁵ Valóban, egy 1910 körül készült képelepon jól látható lépcsős talapzata a már említett kerítés előtt. (20. kép)

A szobor 1892. július 18-án súlyosan megsérült, amikor hatalmas forgószél pusztított a városban, jelenetős kárt okozva száguldott végig a városban, széthordta a házak tetejét, s a Szentháromság szobrot is ledöntötte. Így rögzítették e különös eseményt: a szobor „alapzatát a rajta volt szentekkel ott hagyva a mintegy 5-6 méter magas, s bizonyosan 30-40 méter-mázsát nyomó köoszlopot az alapjához tartozó vasszegeből kiemelte és a földhöz vágta, három darabban esett be a sétátra.⁷⁶ Ismét javításra szorult tehát, hamarosan adományok érkeztek e célra. Szokás szerint a helyi újság is beszámolt dr. Hány Istvánné és Balaton József [esperes-plébános] 5 forintos, valamint Németh Béla pénzügyi titkár 3 forintos adományáról. Feltehetően a város vezetőinek szánt fricska volt a

további hír, miszerint Károly József Budapestről a Zalamegye⁷⁷ szerkesztőségébe küldött levelében 50 forintot ajánlott fel a városnál levő és e hó 12-én esedékessé váló 800 forintos követeléséből, s ez összeg felvételével s a kitűzött célra való fordításával” a lap szerkesztőjét felhatalmazta. A következő híradásból megtudhatjuk, hogy két gyűjtőívet bocsátottak ki a szobor helyreállítása érdekében. Az újság sok polgár nevét sorolja fel, akik anyagi lehetőségeiknek megfelelően forintjaikat vagy csupán krajcárjaikat ajánlották fel.⁷⁸

1937-ben a szobrot áthelyezték a templom és a plébánia között kialakított tér közepére, erről Laurencsik Ferenc kertész tanuló naplója tudósít bennünket a március 20-22. közötti parkosítás megörökítésével: „A Szent Háromság téren Robinia Inermis [egy kedvelt akácfajta] sorfákat ültettünk gödrökbe. Ugyanitt parkosítunk, mert a szobrot új helyre tették át és így a tér alakja megváltozik.”⁷⁹ A szépen parkosított tér kedvelt sétáló és pihenő helye lett az egerszegieknek, ahonnan szép panoráma nyílt a közeli dombokra. (21. kép)

1976 tavaszán Zalaegerszeg belvárosi közlekedésének jelentős mértékű átalakítása folyt.⁸⁰ Ekkor készült el a 76-os út a városon átvezető szakaszának a Csács és Marx (ma Kazinczy) tér közötti része, melynek során a plébániaépület és a Mária Magdolna plébániatemplom közötti részen kiszélesítették az utat, ezért a Szentháromság szobor áthelyezésére is sor került. A szobor új alapjának ásása közben Vándor László egy régi téglapépület alapjaira lett figyelmes. A munkát leállítva egy téglatemplom délnyugati sarkát és nyugati záró falát, egy középkori temetőkápolna maradványait találta meg.

A templom körül – azóta szerencsére már megszüntetett – körforgalmat alakítottak ki, így tér funkciója erősen sérült. A szobrot egy meglehetősen nehézkes és csúnya, lépcsőzetesen kialakított nyolcszögletű beton-talapzatra helyezték a templom főhajójának délnyugati sarkára.

2006 őszén a templom déli oldala előtti teret átalakították, új burkolattal látták el, s a Szentháromság szobrot gondos restaurálást követően a Kossuth utca tengelyébe helyezték át, mintegy rehabilitálva a Bálint Sándor által⁸¹ korábbi állapotában jelentéktelennek nyilvánított emléket. Ünnepélyes felszentelésére 2006. szeptember 17-én került sor. (22. kép)

Jegyzetek:

- ¹ S.LACZKOVITS 162. E faragott fa szobrok közül néhány, ha töredékes állapotban is, de fennmaradt, s a veszprémi Érseki Gyűjtemény Gizella Királyné Múzeumában őrzik. Szilárdfy Zoltán a barokk évszázadok ikonográfiájának sajátos típusait áttekintő tanulmányában hosszabban idéz Padányi Bíró Márton 1756-ben, Kolozsvárott megjelent művéből – *Angyali Társaságnak szövege, Vagy-is Az áitatos Keresztény Lelkeknek segedelmekre, vigasztalásokra, és boldogításokra figyelmező Szent Háromság egy örök Istenségének Hármias Ditsirete* –, melynek utasításaival a Szentháromság Egyisten kultuszát a jótékonyág gyakorlásával is erősítette egyházmegyéjében. Bevezette az ún. Szentháromság koronájának áhítatát, más néven az Angyali olvasó imádkozását, melyet népiesen „szentesnek” neveztek. SZILÁRDFY 2003.39–41.
- ² ZML Zalaegerszeg régi levéltára No. 734. Zalaegerszeg város protocollum könyve. 1743–1830.
- ³ VÁLYI 1796. 566.
- ⁴ A templom korábbi építtetője Bíró Márton püspök.
- ⁵ „Westliche Ansicht von Zala-Egerszegh” feliratú látkép feltehetően egy céhlevél ábrázolásához készült. A Zala Megyei Levéltárból került a Göcseji Múzeum történeti gyűjteményébe. Leltári száma: 58.38.1.
- ⁶ BENDA 1997. 219.
- ⁷ A zalaegerszegi céhek történetéről lásd SIMONNÉ 1977, 1977/b. Tárgyi emlékekről: Központok a Zala mentén. A Göcseji Múzeum állandó kiállításának katalógusa. 169–171.
- ⁸ A Göcseji Múzeum történeti gyűjteménye. Leltári száma: 53.63.1.
- ⁹ ZML IX.24. B. 37. A novai vegyes céh számára az egerszegi vegyes céh artikulusát másolták le, ennek szövege utal az eredeti artikulusra.
- ¹⁰ ZML IX.24. B. 37. Az eredeti rendszabályokat Mária Teréziától kapták a „Zalaegerszegi Órás, Kovács, Lakatos, Bognár, Asztalos, Szijártó, Nyeregjártó, Esztergályos, Kötéljártó, Öveges és Pintér mesterek 1775.-dik esztendő. dec. 4-én, s melyet az 1776. jan. 26-án tartott közgyűlésben akkor Fő Jegyző Boldogfai Farkas János úr által hirdettek ki.”
- ¹¹ ZML Zalaegerszeg régi levéltára No. 672. Bár a végrendeleteket a halálra készülődő emberek készítették, mégis hasznos információval gazdagíthatják a város társadalmáról, a lakók gazdasági helyzetéről, a 18-19. század népi vallásosságáról alkotott képünket. Tanulmányomban a témának megfelelően csupán a kegyes és jótékony adományok néhány jellegzetes példáját mutatom be. A végrendeletekben szereplő kegyes adományokra, ezen végrendeletek vallási néprajzi vonatkozásaira Horváth József több tanulmányában is felhívta a figyelmet. HORVÁTH 1997, HORVÁTH 2004.
- ¹² ZML Zalaegerszeg régi levéltára No. 738. Zalaegerszeg város közgyűlési jgyk. 1807–1811.
- ¹³ ZML Zalaegerszeg régi levéltára No. 654/a. A Szentháromság kép alap iratai.
- ¹⁴ ZML Zalaegerszeg régi levéltára No. 684.
- ¹⁵ ZML Zalaegerszeg régi levéltára No. 677.
- ¹⁶ ZML Zalaegerszeg régi levéltára No. 734. Zalaegerszeg város protocollum könyve. 1743–1830. Az Ispotály a városi szegények számára fenntartott újabb szállás szintén egy adományból, a város jötevőjének tartott Pintér Máté hagyatékából épült. 1798. szeptember 27-én került sor az újonnan építendő ispitaház fundamentójának alapkövételére. Az alapzat egyik szegletén Szt Ferencz (Xavér) és Szt. Szaniszló ereklyéit s viaszból készített két szentelt képet, „egy nagy garasos monetával egy vas pixisben rekesztetett kövek közé” helyezték el számos fő és alacsonyrendű személy jelenlétében.
- ¹⁷ ZML Zalaegerszeg régi levéltára No. 672.
- ¹⁸ ZML Zalaegerszeg régi levéltára No. 656.
- ¹⁹ ZML Zalaegerszeg régi levéltára No. 672.
- ²⁰ ZML Zalaegerszeg régi levéltára No. 682.
- ²¹ Ez a kápolna pusztult el az 1826-os tűzvészben, feltehetően a felállított kereszttel együtt.
- ²² ZML Zalaegerszeg régi levéltára No. 672.
- ²³ ZML Zalaegerszeg régi levéltára No. 654/a. A Szentháromság kép alap iratai.
- ²⁴ Az összegek vásárlóértékét egy hagyaték árverésekor felvett leltár tételeinek árához hasonlíthatjuk. Egy tábori ágy vaslábakon 5 Ft 30 kr, féalakós hordócska 5 Ft 5 kr., faszék 6 Ft 6 kr, réz gyertyatartó 10 Ft 10 kr, használt mezei kalendárium 9 kr, új kuffer 29 Ft 33 kr. Répásy Mihály uradalmi építő adjunktus vagyonának becslése és árverése. 1810. BENDA 1988. 223–224.
- ²⁵ Fára József: Zalaegerszeg az 1826-os tűzvész előtt. Zalamegyei Újság 1935. december 25. 2–3.
- ²⁶ Az Országos Levéltár őrzi a zalai vízimolnárok 1663. szeptember 8-án keltezett céhlevelet. A céh az Egregy vize, a Lesence, a Keszthely és a Zala folyókon malmot működtető iparosok szervezete volt.
- ²⁷ Ó bankó: Az 1810-es évek inflációs időszakát megelőző jó pénz.
- ²⁸ Erre az összefüggésre Kapiller Imre hívta fel figyelmemet az insurgentseregek felszerelésének kimutatásait feldolgozó munkája során. „Részlet kiírás Tettes N. Zala Vgye állandó Deputatiojánál 1809 juniusnak 30-kán tartott ülése jegyző könyvéből.” 436. szám.
- ²⁹ BLÁZY 58-59.
- ³⁰ Valamely testület jogi képviselője
- ³¹ ZML Zalaegerszeg régi levéltára No. 654/a A „Szentháromság Kép alap” iratai.
- ³² ZML Zalaegerszeg régi levéltára No. 238. Páslek András városbíró számadása, 300. dokumentum
- ³³ BARISKA 1984. 367.
- ³⁴ TÓTH G. 2001. 386-387., Magyarország műemlékjegyzéke. Szerk. Ikefalvi Diénes Virág. Budapest, 1990.
- ³⁵ MŰEMLÉKJEGYZÉK 2006. 66.

- 36 A veszprémi Szentháromság szobor alkotója, valamint a püspök megrendelésére készült hordozható fa szobrok egy részét is ő készítette. AGGHÁZY 269.
- 37 ESZES 1980. 96.
- 38 ESZES 1980. 91.
- 39 1759. május 11-én kelt levelében engedélyezte Bíró Márton veszprémi püspök a szobor felszentelését a kanizsai plébánosnak. KÁROLYI 62.
- 40 KOSTYÁL 2006. 350.
- 41 G. GYÖRFFY 1994.
- 42 KOVÁCS 2003.
- 43 BÁLINT I. 1977.
- 44 LENDVAY 2006. 212.
- 45 A Szentháromság ábrázolások teljes rendszerét XIV. Benedek próbálta tisztázni 1745-ben kiadott bullájában korlátok közé szorította be a Szentháromság ábrázolhatóságát. Összesen négy típust tartott elfogadhatónak: ebből kettő a Szentírás szövegén alapszik (Ábrahám és a három angyal, illetve Jézus megkeresztelése), kettő szimbolikusabb: egyik a Kegyelem trónusa, a másikon az Atyát ösöregként (Dániel 7,9) s a Fiút emberi alakjában és a galamb képében ábrázolják. Az Atyát és a Fiút emberként, a Szentlelket pedig galamb képében láttató Szentháromság-ábrázolások a 109. zsoltár szövegére utalnak: „Szólt az Úr az én Uramnak: ülj le jobбом felől, míg én ellenségeidet lábad számolyává teszem.” SZAKÁCS 2003. 20.
- 46 Flóriánt a takarékpénztár felépítése után, 1891-ben helyezték át a mostani helyére. ZML. Zalaegerszeg város közgyűlési jgyk. 1891. július 3. II. 102. A Szent Flórián kép alap (ZML V. 1601.646.) iratsomóban 1830 utáni számlák találhatók, melyek szintén javításról szólnak, de mindeddig nem derült ki a szobor állításának pontos ideje.
- 47 A barokk korban esetenként a kőszobrokat is élénk színűre festették. Az 1951-ben kiadott műemléki vizsgálat még festett szoborként írja le.
- 48 A latin szöveg értelmezésében Dr. Bilkei Irén segítségét köszönöm.
- 49 KOSTYÁL 212., CSOMOR 75.
- 50 A talapzatán következő felirat olvasható: A KRISTUS / ELSŐBEN / KERBEN GÖTRE= / TETETT AZ UTAN FARA FESZÉTE / TETT ARRUL LEVÉTTETVÉN KÉRBE / TEMETTETT: EZEK ÁLTOL VALLYON / MIT JELENTE. AZ BÓN S MINDEN GONOSZ A KERBEN KEZ / DŐDÉK: NEM CSUDA KIATKOZ / VA KERBEN FIZETŐDIK FÁR / UL JÖT AZ HALÁL ÉS FÁN VÉGEZŐDÉK 1765. Látszik, hogy a német anyanyelvű faragó kínlódott a magyar írásmóddal.
- 51 ESZES 1980. 95.,97.
- 52 ZML Zalaegerszeg régi levéltára No. 672.
- 53 ZML Zalaegerszeg város közgyűlési jgyk. 1822.
- 54 ZML V. 1601. 681. Simonfy Borbála testamentuma. 1828., 1840.
- 55 E szöveg arról tanúskodik, hogy több, ma már eltűnt szobor is állhatott városunkban, s a végrendelezők közül többen állíttattak kereszteteket is.
- 56 SEBŐK 1902. 20.
- 57 ZML IX. 6. A keszthelyi ács, kőműves, kőfaragó és cserepes céh iratai.
- 58 ESZES 1980. 88.
- 59 ESZES 1980. 86.
- 60 KOPPÁNY-PÉCZELI-SÁGI 1962. 97, 100.
- 61 ESZES 1980. 102.
- 62 ZML Zalaegerszeg régi levéltára No. 671.
- 63 ESZES 1980. 103.
- 64 ZML Zalaegerszeg régi levéltára No. 650. Simonfy Borbála csácsi hegyi kereszt alap
- 65 ZML Zalaegerszeg régi levéltára No. 671. Néhai Gothard János testamentuma 1812., 1814.
- 66 ZML Zalaegerszeg régi levéltára No. 681. N. Simonfy Borbála testamentuma. 1828., 1840.
- 67 A köre alul felvésték azt, hogy Csácsbozsok község újjította fel 1911-ben.
- 68 ti.: virág vasárnap előtti péntek
- 69 ZML Zalaegerszeg régi levéltára No. 681. Simonfy Borbála testamentuma. 1828., 1840. A feljegyzés a végrendelet végrehajtása alkalmával keletkezett számlák között maradt fenn.
- 70 Ma utca viseli az adakozó kedvű, a szegény gyermekek taníttatására alapítványt tevő lakatosmester nevét.
- 71 ZML Zalaegerszeg régi levéltára No. 654/a. A Szentháromság kép alapiratai
- 72 ZML Zalaegerszeg régi levéltára No. 674. Kultsár Katalin végrendelete, 1845.
- 73 ZML Zalaegerszeg régi levéltára No. 572.
- 74 ZML Zalaegerszeg város közgyűlési jegyzőkönyve, 1885-1890. 761/kieg. 887.
- 75 VÁNDOR 110
- 76 Zalamegye 1892. július 24. Az újságcikkre Németh József hívta fel a figyelmemet, köszönet érte.
- 77 Zalamegye 1892. augusztus 7.
- 78 Zalamegye 1892. szeptember 4.
- 79 „Munka napló Vezeti Laurencsik Ferenc kertész-tanuló. Zalaegerszeg, m. város kertészetében”.1936–1937.
- 80 VÁNDOR 109–110.
- 81 BÁLINT 1977. 403.
- 82 A képeket Mazur Ildikó készítette, a 3. Varju András, a 4. Kotnyek István, a 12. Megyeri Anna, a 22. Csomor Erzsébet felvétele.

Irodalom:

- AGHÁZY 1959
Aggházy M.: A barokk szobrászat Magyarországon. Budapest, 1959. I–II.
- BARISKA 1984
Bariska I.: A kőszegi pestisszobor szobrászának felfedezése (Sertvatus Leitner soproni mester kőszegi munkájáról.) In: Savaria. A Vas Megyei Múzeumok Értesítője. Szombathely, 1983. 363–380.
- BÁLINT 1977
Bálint S.: Ünnepi kalendárium I. Budapest, 1977.
- BENDA 1988
Benda Gy.: A keszthelyi uradalom 1850 előtti hagyatéki és vagyoni összeírásai I. Keszthely 1711–1820. Fontes musei ethnographiae. 1. Néprajzi Múzeum, Budapest, 1988.
- BENDA 1997
Benda Gy.: Kézművesek és gazdák vagyona Zalaegerszegen az osztályos egyezségek tükrében. In: Zalaegerszeg évszázadai. Várostörténet tanulmányok. Szerk.: Kapiller Imre. Zalaegerszeg, 1997. 217–152.
- BLÁZY 1974
Blázy Á.: A gyógyszerészet megjelenése és fejlődése Zala megyében 1711–1847. Zalai Gyűjtemény 1. Szerk. Degré Alajos. Zalaegerszeg, 1974. 107
- CSOMOR 2006
Csomor E.: Járványok és elemi csapások Zalaegerszegen a XVIII. század végén és a XIX. Század első felében. In: Végvárból megyeszékhely. Tanulmányok Zalaegerszeg történetéből. Szerk. Molnár András. 70–96.
- G. GYÖRFFY 1994.
G. Györffy K.: A veszprémi Szentháromság emlék. Felvetések egy mű sorsával kapcsolatban. In: Művészettörténeti Értesítő, 1994. 1–2.
- ESZES 1980
Eszes L.: A keszthelyi kőfaragó műhely emlékei a Balaton vidékén (1750-1850). In: Műemlékvédelem 1980. 2. 84–107.
- HORVÁTH 1997
Horváth J.: Adalékok a népi vallásosság kutatásához a XVII–XVIII. századi győri végrendeletek alapján. In: Népi vallásosság a Kárpát-medencében. II. Szerk: S.Lackovits Emőke. Veszprém–Debrecen 1997.
- HORVÁTH 2004
Horváth J.: Végrendeleti Adalékok a Veszprém megyei falvak népi vallásosságához a XVIII. század második feléből. In: Népi vallásosság a Kárpát-medencében. II. Szerk: S.Lackovits Emőke. Veszprém–Debrecen 1997.
- KÁROLYI [2001]
Károlyi A.: Inkey breviarium. Dr. Károlyi Attila, Nagykanizsa [2001]
- KOPPÁNY – PÉCZELY – SÁGI 1962
Koppány T. – Péczely P. – Sági K.: Keszthely. Képzőművészeti alap kiadvállalata. Budapest 1962.
- KOSTYÁL 2006
Kostyál L.: Nagykanizsa művelődéstörténete (1690–1849) In: Nagykanizsa. Városi monográfia. 2. kötet. Szerk. Lendvay Anna–Rózsa Miklós. Nagykanizsa, 2006. 341–369.
- KOSTYÁL 1997
Kostyál L.: A barokk építészeti reprezentáció emlékei Zalaegerszegen. In: Zalaegerszeg évszázadai. Várostörténeti tanulmányok. Szerk. Kapiller Imre. Zalaegerszeg, 1997. 199–213.
- KOVÁCS 2003
Kovács A.: A gyenesdiási Szentháromság szobor restaurálása. Műemlékvédelem 2003. 6. 410–413.
- LENDVAY 2006
Lendvay A.: Kézművesség és a céhek története Nagykanizsán 1690-től 1849-ig. In: Nagykanizsa. Városi monográfia. 2. kötet. Szerk. Lendvay Anna–Rózsa Miklós. Nagykanizsa, 2006. 198–240.
- MŰEMLÉKJEGYZÉK 2006
Magyarország műemlékjegyzéke. Zala megye. Szerk. Bardoly István, Haris Andrea. Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, Budapest, 2006.
- SEBŐK 1902
Sebők S.: Adatok Zalaegerszeg r.t. város történetéből. Zalaegerszeg, 1902.
- SIMONNÉ 1977
Simonné Tigelmann I.: A céhek szerepe Zalaegerszeg mezőváros községében a XIX. század első felében. In: VEAB Értesítő 1. köt. Kézművesipar-történeti szimpózium, 1976. Veszprém, 1977. 61–64.
- SIMONNÉ 1977/b
Simonné Tigelmann I.: Zalaegerszegi kézművesek a XVIII–XIX. században. In: PAB – VEAB Értesítő A Dunántúl településtörténete. II/I. köt. 1767–1848. Szerk. T. Mérey Klára. Pécs, 1977. 179–184.
- S. LACKOVITS 2002
S. Lackovits E.: „Ó, áldandó Szentháromság...” Szentháromság tisztelete és ábrázolásai a bakonyi és a Balaton-felvidéki vallásos népeletben. In: A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei 22. Veszprém, 2002. 159–177.
- SZAKÁCS 2003
Szakács B. Zs.: Szentháromság-ábrázolások a középkori Magyarországon – kutatási helyzetkép. In: „Óh, boldogságos hármasság” Tanulmányok a Szentháromság tiszteletéről. Szerk.: Barna Gábor. Szeged, 2003. 13–36.
- SZILÁRDFY 2003
Szilárdfy Z.: A barokk évszázadok ikonográfiájának sajátos Szentháromság típusai különös tekintettel a hazai emlékekre. In: „Óh, boldogságos hármasság” Tanulmányok a Szentháromság tiszteletéről. Szerk.: Barna Gábor. Szeged, 2003. 37–58.

TÓTH G. 2001

Tóth G. P.: Félelem és rettegés a pestistől. In: Népi Vallásosság a Kárpát-medencében 5 II. kötet. Konferencia Pápán, 1999. június 22–24. Szerk. S. Lackovits Emőke és Mészáros Veronika. Veszprém, 2001. 361–396.

VÁLYI 1796

Vályi A.: Magyarországnak leírása I. Buda, 1796.

VÁNDOR 1997

Vándor L.: Adatok Egerszeg középkori topográfiajához. In: Zalaegerszeg évszázadai. Várostarténeti tanulmányok. Szerk. Kapiller Imre. Zalaegerszeg, 1997. 99–132

Zalaegerszeg városképi és műemléki vizsgálata, 1951. Kézirat gyanánt. Múzeumok és Műemlékek Országos Központja. Budapest, 1951.

Dreifaltigkeitsbildnis in Zalaegerszeg Gesellschafts- und kulturgeschichtliche Daten im Zusammenhang einer Statue

Diese Mitteilung gibt Daten zur Erkenntnis der Gesellschaft, der Handwerker Geschichte und der Rolle der Zünften der Stadt Zalaegerszeg in den 18-20en Jahrhunderten durch die Aufstellung der Dreifaltigkeitsstatue in 1811. Zu dieser Zwecke hatte Ferenc Horváth, damals Stadtrichter und Oberältester der Stiefelmacherzunft in 1808 eine Foundation gegründet. Kurator der Dreifaltigkeitsbildnis-Foundation war der Stiefelmachermeister János Gothard. Nach seinem Tode in 1821 kam es zur detaillierten Abrechnung der Anfertigungsarbeiten und -kosten der Statue. In den Akten, neben den Namen der Donatoren und den Summen der Donationen sind auch die Namen der Handwerker und die Werte der geleisteten Arbeiten zu lesen. Die Rechnungen sind auch beigelegt. Die Witwe des Kurators Gothard war eine Adelige, namens Barbara Simonfy, die in 1821 für ihren Mann einen schönen Grabstein, später in 1831 auf ihrem eigenen Grundstück in den Csácser-Weinberg zum Gedächtnis seines Mannes und zum Seelenheil der Vorbegehender einen Kreuz hat aufstellen lassen.

Diese Dekmäler sind, wie auch die Dreifaltigkeitsbildnis aus Kalkstein der Keszthelyer-Gebirge angefertigt, ihr Gestalter war Josef Zitterbarth (1761-1831) damals Meister der Steinhauerzunft in Keszthely. Dank der Familie Festetich und dem gut bearbeitbaren keszthelyer Kalkstein, hatte die Steinhauerzunft ihre

Aufschwung und ihre Zunftmitglieder haben schon im zweiten Hälfte des 18en Jahrhunderts Aufträge im Komitatszentrum Zalaegerszeg bekommen. So war z. B. das in 1765 vor der Kalvarienkapelle der ungarischen Schneiderzunft aufgestellte Kreuz mit den zwei Nebenfiguren (Maria und Johannes) auch die Arbeit der keszthelyer Bildhauer. Möglicherweise haben sie auch die Statue des Hl. Florians gemacht, die nach der Beweis der Versammlungsprotokolle des Stadtrates im Jahre 1765 bemalt wurde, wie auch die zwei Grabsteine aus dem 18en Jahrhundert, die im Friedhof der deutschen Schuhmacher stehen.

Als Quelle habe ich die Sammlung der Testamenten und die Akten von den drei Foundationen (für die Dreifaltigkeitsbildnis, für den Kreuz in Csács und für die Florian-Statue) benutzt. Ebenfalls habe ich die Versammlungsprotokolle des Fleckens Zalaegerszeg (eine kurze Zeit Gemeinde, dann seit 1885 Stadtgemeinde) in den 18-19en Jahrhunderten verwendet. Zu der Untersuchung der weiteren Geschichte der Statue und der mehrmaligen Umformung des umgebenen Platzes habe ich die zeitgenössische Zeitungen und die Fotografien in der Sammlung des Göcsejer Museums durchgeblättert.

Übersetzt von Mária Marx

3. kép: A zalabéri Szentháromság szobor,
1790 körül

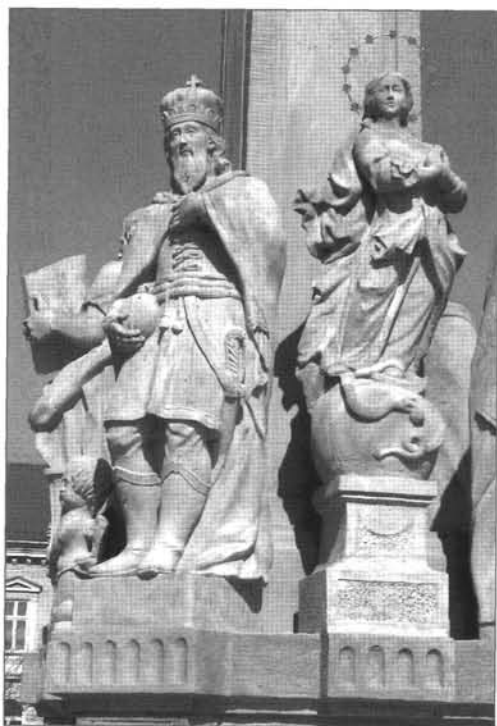
4. kép: A nagykanizsai Szentháromság szobor, 1758.

5. kép: A zalaegerszegi Szentháromság szobor,
1811.

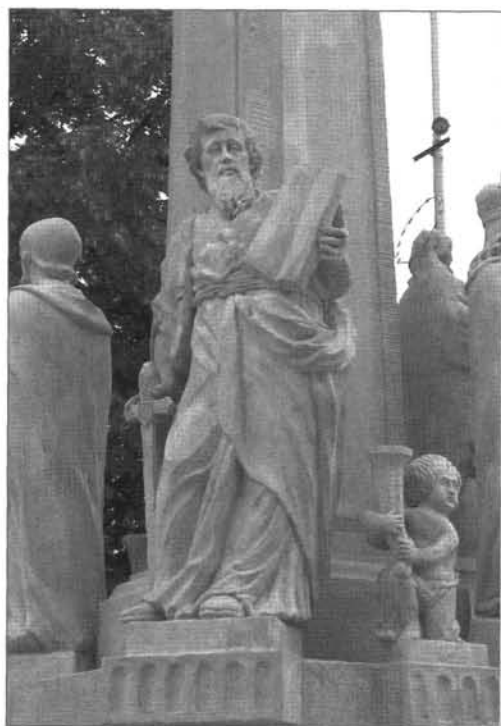
6. kép: A Szentháromság

7. kép: Szent István és Mária

8. kép: Szent Péter

9. kép: Szent Pál

10. kép: Szent Flórián szobra, 18. század
második fele

11. kép: A Flórián szobor talapzatának vésett felirata

12. kép: A Kálvária temető és kápolna a szobrokkal

13. kép: Johannes Keller sírköve az olai temetőben, 1800.

14. kép: Anna Blanrin 1820 körül készült sírköve az olai temetőben

15. kép: Gothard János sírköve a Kálvária temetőben, 1821.

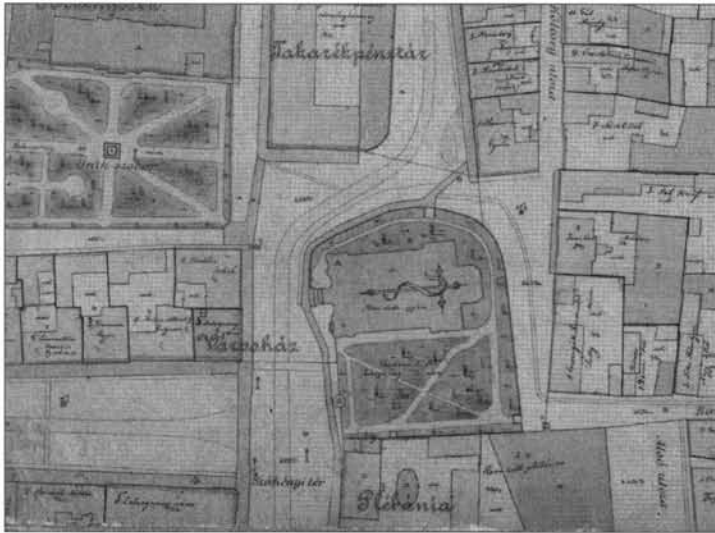
16. kép: Mária alakja Gothard János sírkövén, 1821.

17. kép: Angyalok Gothard János sírkövén, 1821.

18. kép: A emlékkereszt a csácsi szőlőhegyen, 1831.

19. kép: Zalaegerszeg térképe a szentháromság szoborral, 1903 körül, Zala Megyei Levéltár

21. kép: Kern Pálma a szobor előtt, amatőr felvétel az 1940-es évekből (Göcseji Múzeum fotótára, Dr. Jász Lajosné jóvoltából. Lelt.sz.: 25.106.)

20. kép: Képeslap a r. k. templom és a plébánia közötti sétátérrel és a szoborral, 1910 körül, Dr. Ferenczy Sándor tulajdona

22. kép: A Szentháromság szobor a felszenteléskor 2006 őszén